

ใบความรู้ที่ ๗ เรื่อง รากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๘ เรื่อง รากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย
รายวิชา ประวัติศาสตร์ รหัสวิชา ส๒๓๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

รากฐานการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย

การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบการปกครองที่ใช้มาช้านานตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อปี พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน

ก่อนที่จะเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างทุกวันนี้ แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยได้เริ่มเกิดขึ้นในประเทศไทยอย่างชัดเจนต่อเนื่องใน 3 รัชสมัย ดังนี้

ก่อร่างสร้างประชาธิปไตย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นช่วงเวลาที่ยุคสมัยและแนวคิดตะวันตกเริ่มเข้าสู่ประเทศไทย ในช่วงต้นรัชกาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประพาสประเทศสิงคโปร์และชวา ในปี พ.ศ. 2413 และเสด็จพระราชดำเนินประพาสประเทศอินเดียและประเทศพม่า ในปี พ.ศ. 2415 ซึ่งเป็นอาณานิคมของประเทศตะวันตก จึงเป็นโอกาสให้พระองค์ได้ทรงศึกษาวิธีการปกครองตามแนวทางของอารยประเทศ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับประเทศไทย ทรงเริ่มปฏิรูปการปกครองโดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

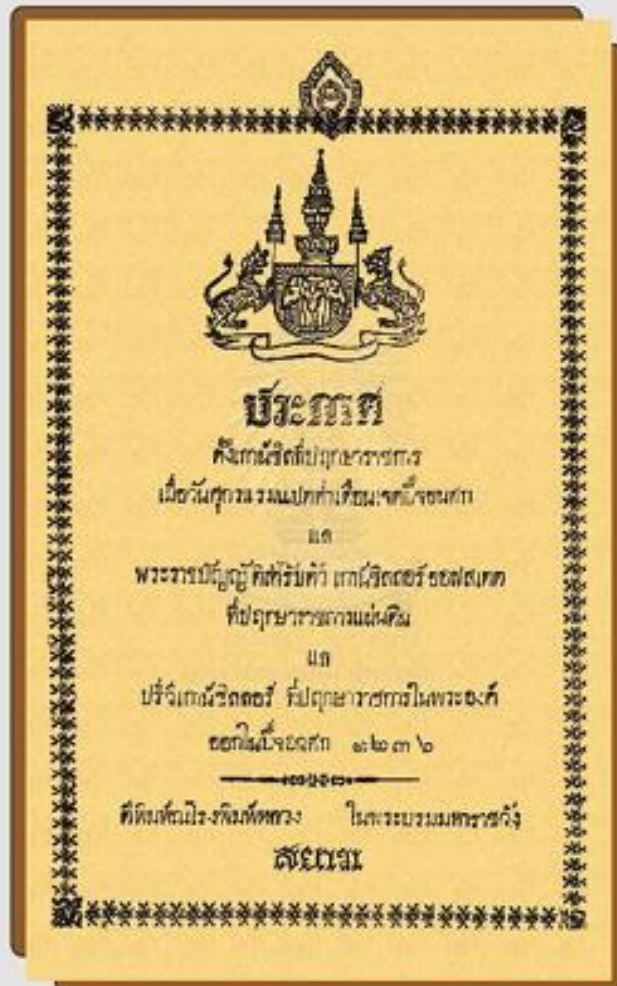
สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน (Council of State)

มีหน้าที่ถวายคำปรึกษาและความเห็นต่าง ๆ ซึ่งถ้าที่ประชุมมีมติเห็นชอบสามารถตรากฎหมายบังคับใช้ได้ ทรงมีพระราชประสงค์ให้สภานี้ทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติและยับยั้งพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์

สภาที่ปรึกษาราชการในพระองค์ (Privy Council)

มีหน้าที่จัดเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับข้อราชการต่าง ๆ ที่จะทรงนำเข้าสู่ประชุมสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน

เรื่องสำคัญที่สภาที่ปรึกษาทั้งสองสภาได้ปฏิบัติสำเร็จ ส่วนใหญ่เป็นการปรับปรุง
ด้านสังคม เช่น

- การแก้ไขประเพณีในราชสำนัก เช่น การแต่งกายเข้าเฝ้า ยกเลิกการหมอบกราบ
ขณะเข้าเฝ้า ให้ใช้การยืนและถวายคำมับแทน เป็นต้น
- จัดตั้งโรงเรียนเพิ่มขึ้นเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ราษฎรทั่วไป เช่น
โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร โรงเรียนวัดมหรณพาราม เป็นต้น
- ยกเลิกระบบศักดินา ระบบไพร่ และประกาศเลิกทาส

การศึกษาสมัยรัชกาลที่ ๕

โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร
ในสมัยรัชกาลที่ ๕

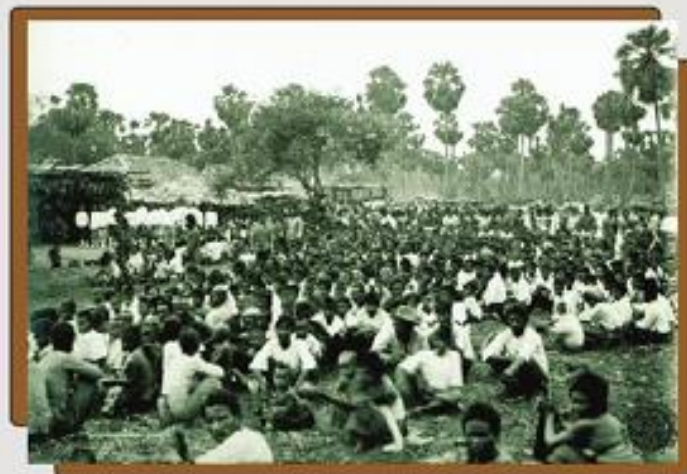

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งพระราชโอรส พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ให้ไปศึกษา ในต่างประเทศ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทุน King's Scholarship ให้แก่ราษฎรที่มีความสามารถได้ไปศึกษา ในต่างประเทศเช่นกัน

การก่อร่างสร้างประชาธิปไตย

สร้างความเท่าเทียม การยกเลิกระบบศักดินา ระบบไพร่ ระบบทาส ทำให้คนไทย ทุกคนมีความเท่าเทียม ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานสำคัญของประชาธิปไตย

ปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ในปี พ.ศ. 2424 มีเจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ของการปกครองในประเทศสยามที่มีสภาพล้าสมัย และถวายความเห็น ว่า ประเทศสยามควรมี “คอนสติติวชัน” (Constitution) และมีการปกครองแบบ “คอนสติติวชัน โมนาเกี” (Constitutional Monarchy) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสตอบความเห็นของผู้จะ ให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง ว่าทรงเห็นด้วยที่จะต้องมี การเปลี่ยนแปลง แต่ทรงเห็นว่า ต้องมีการปรับปรุง “เอกเสกคิวตีฟ” (Executive) และ “ลียิสเลตีฟ” (Legislative)

พระราชดำรัส
ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมฉลองครบรอบ ๖๐ ปี
วันสถาปนาพระบรมราชูปถัมภ์

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระราชดำรัสแก่ข้าราชบริพารในพระองค์และข้าราชบริพารในพระองค์ในโอกาสที่วันสถาปนาพระบรมราชูปถัมภ์ ครบรอบ ๖๐ ปี เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๖ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต

ข้าพเจ้าขอชื่นชมและขอบคุณทุกคนที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและด้วยความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์มาโดยตลอด และขอชื่นชมในความทุ่มเทและความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ข้าพเจ้าขอฝากความหวังไว้กับทุกคนว่า ขอให้ทุกคนจงยึดมั่นในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอให้ทุกคนจงมีความซื่อสัตย์สุจริตและจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์มาโดยตลอด และขอให้ทุกคนจงมีความทุ่มเทและความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ข้าพเจ้าขอฝากความหวังไว้กับทุกคนว่า ขอให้ทุกคนจงยึดมั่นในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอให้ทุกคนจงมีความซื่อสัตย์สุจริตและจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์มาโดยตลอด และขอให้ทุกคนจงมีความทุ่มเทและความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ข้าพเจ้าขอฝากความหวังไว้กับทุกคนว่า ขอให้ทุกคนจงยึดมั่นในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอให้ทุกคนจงมีความซื่อสัตย์สุจริตและจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์มาโดยตลอด และขอให้ทุกคนจงมีความทุ่มเทและความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ทรงมีพระราชดำริว่า “...รวมความก็อย่างเดียวคือ คอเวอนแมนตรีฟอมนี้แลเป็นต้นเหตุที่จะจัดการทั้งปวงได้สำเร็จตลอด ถ้าการเรื่องนี่ยังไม่เป็นการเรียบร้อยได้แล้ว การอื่น ๆ ยากนักที่จะตลอดไปได้...”

คอเวอนเมนต์รีฟอร์ม (Government Reform) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มปฏิรูปการบริหารราชการ แก้ไขการปกครองแผ่นดินอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ ดังนี้

1. **การจัดการปกครองส่วนกลาง** เมื่อปี พ.ศ. 2435 ทรงยกเลิกการบริหารราชการจาก **“จตุสดมภ์”** เป็นการบริหารราชการแบบ **“กระทรวง”** โดยแบ่งออกเป็น 12 กระทรวง มีเสนาบดีเป็นผู้บังคับบัญชา

2. **การจัดการปกครองส่วนภูมิภาค** ในช่วงระหว่างปีพ.ศ. 2435–2450 ทรงปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค โดยทรงรวมหัวเมืองต่าง ๆ จัดตั้งเป็น **“มณฑลเทศาภิบาล”** เพื่อจัดระเบียบการปกครองหัวเมือง เป็นตัวแทนจากส่วนกลางแก้ไขปัญหาเบื้องต้นในภูมิภาค และแก้ไขการเก็บภาษีอากร

3. การจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นและท้องถิ่น

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติสำคัญ
ได้แก่

3.1 พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น
ร.ศ.116 เพื่อส่งเสริมให้ราษฎรเรียนรู้วิธีการปกครองตนเอง
โดยให้ราษฎรเลือก “ผู้ใหญ่บ้าน” ปกครองหมู่บ้าน แล้วให้
ผู้ใหญ่บ้านในแต่ละตำบลเลือก “กำนัน” ปกครองตำบล

3.2 พระราชบัญญัติจัดการสุขาภิบาลตามหัวเมือง
ร.ศ.127 ทรงนำการจัดบำรุงท้องถิ่นแบบสุขาภิบาลมาใช้ทดลอง
ที่กรุงเทพฯ และหัวเมืองใกล้เคียง ซึ่ง “การสุขาภิบาลท่าลอม”
ประสบความสำเร็จได้ผลดี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ขึ้น โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ
สุขาภิบาลเมือง **สุขาภิบาลตำบล** มีหน้าที่รักษาความสะอาด
ป้องกันและรักษาความเจ็บไข้ บำรุงและรักษาทางไปมา
และให้การศึกษารุ่นต้นแก่ราษฎร

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริเพื่อเตรียมความพร้อมของราษฎรเกี่ยวกับการปกครองตนเองตามแนวทางประชาธิปไตย เพราะทรงเข้าพระทัยดีว่า ถ้าราษฎรไม่มีความพร้อม การปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย จะไม่เกิดความสำเร็จ ดังความตอนหนึ่งในพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดินว่า

“... ถ้าจะมีपालิเมนต์ จะมีผู้ใดซึ่งสามารถเป็นเมมเบอได้สักกี่คน และโดยว่าจะมีเมมเบอเหล่านั้นจะจรรยาการได้ก็ไม่เข้าใจในราชการ ทั้งปวงทั่วถึง เพราะไม่มีความรู้และการฝึกหัดอันใดแต่เดิมมาเลย ก็คงจะทำให้การทั้งปวงไม่มีอันใดสำเร็จไปได้...”

ปลุกฝังประชาธิปไตย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบต่อจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2453 ทรงมีพระราชดำริในเรื่องการจัดให้มีปาลิเมนต์ (Parliament) และคอนสติติวชัน (Constitution) ตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระบรมชนกนาถ แต่พระองค์ยังทรงเห็นถึงความไม่พร้อมของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ เนื่องจากยังขาดความรู้ ความเข้าใจด้านการปกครองตนเอง หากให้สิทธิการปกครองอาจนำไปใช้ในทางที่ผิด ซึ่งจะก่อให้เกิดโทษมากกว่าคุณ ดังนั้น ในรัชสมัยของพระองค์จึงยังคงเป็นการเตรียมพื้นฐานเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน

ด้วยเหตุผลความไม่พร้อมดังกล่าวนี้ เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความไม่พอใจให้แก่คณะนายทหารบก ทหารเรือ และพลเรือนหัวใหม่ ผู้ใฝ่ฝันการเมืองที่ต้องการเห็นความเจริญในบ้านเมือง จึงเกิดการรวมตัวกันก่อการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2454 แต่ได้ถูกจับกุมเสียก่อน ซึ่งเหตุการณ์นั้นเรียกว่า “กบฏ ร.ศ. 130”

กบฏ ร.ศ.130

ในปี พ.ศ. 2461 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเมืองจำลองขึ้นในพระราชวังดุสิต พระราชทานนามว่า “ดุสิตธานี” เพื่อทรงทดลองให้เมืองนี้ปกครองในระบอบประชาธิปไตย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดการปกครองของเมืองดุสิตธานี โดยทรงตราธรรมนูญลักษณะปกครองคณะนคราภิบาล พระพุทธศักราช 2461 ซึ่งกำหนดให้มีการเลือกตั้งคณะนคราภิบาลจากตัวแทนของราษฎรมาทำหน้าที่บริหารในนคร มีพรรคการเมือง 2 พรรค คือ พรรคโบว์น้ำเงิน มีรัชกาลที่ 6 เป็นหัวหน้าพรรค และพรรคโบว์แดง สมาชิกพรรคที่ได้รับเลือกเพื่อไปทำหน้าที่บริหารเมือง เรียกว่า “เชษฐบุรุษ” พรรคที่มีเชษฐบุรุษมากจะมีสิทธิในการจัดตั้งรัฐบาลบริหารดุสิตธานี มีการประชุมสภาเพื่ออภิปรายการบริหารงาน นอกจากนี้ยังมีหนังสือพิมพ์เผยแพร่ข่าวสารและแสดงข้อคิดเห็นในดุสิตธานี เพื่อฝึกให้เข้าใจในการปกครองและการดำเนินชีวิตในระบอบประชาธิปไตยอีกด้วย

นอกจากนี้ พระองค์ได้ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการปูพื้นฐานของประชาธิปไตย โดยตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464 ขึ้น

นาคศาลา และเมืองจำลองดุสิตธานี

“วิธีการดำเนินการในธานีเล็ก ๆ ของเราเป็นเช่นไร
ก็ตั้งใจไว้ว่าจะให้ประเทศสยามได้เป็นเช่นเดียวกัน...”

หนังสือพิมพ์ดุสิตสมัย

เริ่มต้นประชาธิปไตย

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จลี้ภัยราชสมบัติสืบต่อจากพระบรมเชษฐาธิราช ในปี พ.ศ. 2468 ซึ่งเป็นช่วงที่แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นระบอบประชาธิปไตยแพร่หลายมากขึ้นในประเทศไทย พระองค์ทรงตระหนักถึงสถานการณ์ในขณะนั้น และมีพระราชประสงค์ให้มีการดำเนินการเป็นลำดับขั้นพร้อมกับพัฒนาความรู้ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชน โดยทรงสนับสนุนการปรับปรุงการปกครองท้องถิ่น (Local Government) เช่น สุขาภิบาล อีกทั้งทรงมีพระราชดำริที่จะให้มีการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง

ในขณะเดียวกัน การบริหารราชการระดับสูงก็ได้มีการเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งหน่วยงานที่สามารถยับยั้งการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ และสามารถถวายนความคิดเห็น คำแนะนำในการบริหารราชการแผ่นดินต่อพระองค์ได้ ทั้งนี้ ทรงมุ่งหวังให้มีการประชุม แสดงความคิดเห็นได้แจ้ง จนสามารถสรุปเป็นมติของที่ประชุมได้ ได้แก่ อภิรัฐมนตรีสภา สภากรรมการองคมนตรี และเสนาบดีสภา นอกจากนี้ ทรงมีพระราชดำริในการเตรียมการพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ประเทศไทย โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกร่างรัฐธรรมนูญขึ้น 2 ฉบับ

อภิรัฐมนตรีสภา

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ
องค์ปัจจุบัน
www.royal.gov.th

สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา
ศจีนาถราชินี
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ
สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ
สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ
สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา

ร่างรัฐธรรมนูญฉบับแรก เมื่อปี พ.ศ. 2469 ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงพระยา
กัลยาณไมตรี (Dr. Francis B. Sayre) ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ เป็นพระราชพู่ฉาน
9 ข้อ เกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองของสยาม ระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการ
เปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย และรัฐธรรมนูญควรมีลักษณะอย่างไร

พระยา กัลยาณไมตรี
(Dr. Francis B. Sayre)

พระยา กัลยาณไมตรี ได้กราบบังคมทูลตอบ
พระราชพู่ฉานและถวายความเห็น ว่า ประเทศสยาม
ยังไม่ควรเปลี่ยนเป็นระบอบประชาธิปไตย เพราะ
ประชาชนยังได้รับการศึกษาและเรียนรู้ไม่เพียงพอ
ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถใช้สิทธิได้เต็มที่ ดังนั้น ระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ยังคงเหมาะสมอยู่ แต่ควรมี
อัครมหาเสนาบดี (Prime Minister) ที่พระมหากษัตริย์
ทรงแต่งตั้งเพื่อรับผิดชอบในการบริหารราชการแผ่นดิน
แทน อนึ่ง พระยา กัลยาณไมตรี ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย
ร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีจำนวน 12 มาตรา มีชื่อภาษาอังกฤษว่า
“Outline of Preliminary Draft”

ร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่สอง เมื่อปี พ.ศ. 2474 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรวิสารวาทา ปลัดทูลฉลอง กระทรวงการต่างประเทศ และนายเรย์มอนด์ บี สตีเวนส์ (Raymond B. Stevens) ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีชื่อว่า “Outline of Changes in the Form of Government” แต่มิได้แบ่งเป็นมาตรา มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ตลอดจนวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

พระยาศรวิสารวาทา
(เทียนเลี้ยง สุนตระกุล)

อย่างไรก็ตาม ร่างรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับได้ถูกระงับไปด้วยมีผู้ถวายความเห็นคัดค้านว่าประชาชนยังไม่เข้าใจในระบอบประชาธิปไตยเพียงพอ จึงทรงระงับแนวพระราชดำริที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญไว้ชั่วคราว